

ПРИМЕР НА ИНОВАТИВЕН МОДЕЛ НА ОБУЧЕНИЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ

Мария Гюлеметова
Нов Български университет, София

Резюме

Актуалността на темата се определя от съвременните тенденции във висшето образование като фактор за подготовка на знаещи и можещи млади хора. Знанията, уменията, компетенциите и моделите на поведение са в основата на преустройството на днешното общество и изграждането на бъдещ устойчив свят. Обект на разглеждане са теоретични знания за същността на устойчивото развитие на системата: природа–общество–стопанство и мерки за постигане в процеса на обучение. Предмет на разглеждане е частта от знания, която е необходима за придобиване на култура за устойчиво развитие на глобалните, регионалните и национални процеси, както и основни понятия, които могат да бъдат използвани за самостоятелна работа в научната област. Очакваният резултат от решаване на формулираните задачи е формиране на култура за устойчиво развитие, като част от общата култура за опазване на околна среда и икономически растеж в отговор на Стратегия „Европа 2020“ и Национална стратегия за устойчиво развитие.

Ключови думи: иновативен модел, обучение, устойчиво развитие.

Keywords: innovative model, sustainable development, training.

JEL: I20.

Увод

Днес, повече от всякога от една страна чрез реформата в образователната система се цели модерна и динамично развита система, която да се превърне в основен фактор за икономически растеж и устойчиво развитие, а от друга усилията на политиката за сигурност в отношенията човек – околна среда се насочват към създаване на работеща система за овладяване и преодоляване на различни екологични проблеми чрез активното съдействие на образованието.

В екологичното образование има добри традиции както в теоретичен така и в практико-приложен аспект, но живота показва, че не трябва да спрем дотук, защото то е съвременна стратегия за социализиране която се основава на целесъобразно адаптиране на научните познания за процесите на природата и социалния свят чрез образователни програми и нововъведения.

Образованието като възпроизводство на култура и като социален институт се е формирало като сложна система, включваща различни елементи и връзки между тях: подсистеми, управление, организация, кадри и т.н. Днес повече от всякога поради проблеми от различен характер образованието за устойчиво развитие придобива все по-важна значимост и с особен приоритет за младото поколение.

Целта на разработката се свързва с изработване на иновативен модел за формиране на култура за устойчиво развитие като част от професионалната култура на учащите, а задачите, които се решават за постигане на тази цел се свързват с:

- обогатяване на знания и възгледи за концепция за устойчиво развитие;
- формиране на умения, компетенции и модели на поведение на култура за устойчиво развитие и прилагане в практическа ситуация.

1. Устойчивото развитие

Напоследък произходът на заплахите за сигурността и комфортното съществуване на човека все повече се свързват с неблагоприятното състояние на околна среда. Вече не подлежи на съмнение мнението, че замърсяването на околната среда може да предизвика редица екологично обусловени заболявания и да доведе до намаляване на средната продължителност на живота на хора, подложени на въздействие на неблагоприятни фактори.

В книгата си „План Б 2.0 Да спасим планетата от стрес и цивилизацията в беда“ Л. Браун – президент на Института по политика на Земята говори за екип от учени, ръководен от Матис Уекърнейджъл, оглавяващи Глобална мрежа за екологична следа, стигнали до заключението, че „колективното човешко потребление за първи път е надвишило възстановителния капацитет на планетата през 80-те години на миналия век и че светът е в състояние на преяждане и провал“ [2].

Вследствие на високите темпове на технологическо и икономическо развитие възникват глобални екологични проблеми – интензивно замърсяване на въздуха, водите и почвите в индустриално развитите държави, озоновата дупка, промяна на климата, опустяване и замърсяване на околната среда, намаляване на

биоразнообразието, изсичане на горите. В резултат от утвърдените модели на потребление и производство се нарушава възпроизводството на околната среда, а оттам и устойчивото развитие на всички екосистеми.

На конференцията на ООН по околна среда и развитие в Рио де Жанейро през 1992 г. е възприета концепция за устойчиво развитие през следващия 21 век, синтезирана в международно приетите цели, приоритети и нова политика. Според автентичното си определение устойчиво развитие е „процес на промяна, при който експлоатацията на ресурсите, насочеността на инвестициите, ориентирането на технологиите и на институционалните промени са в хармония помежду си и увеличават текущия и бъдещия потенциал, с който се задоволяват човешките потребности и стремежи“. Това е Програма „Дневен ред XXI век“.

Устойчиво развитие е „концепция, нов начин на мислене, третиращ проблема, който се изправя пред нас от столетия – увереността, че утрото, което ще наследят нашите деца и внуци ще бъде ако не повече, то поне толкова добро, колкото нашето днес“, „дългосрочно културно, икономическо, екологично и социално здраве и дълъг живот за обществото“, а основната цел на устойчивото развитие се състои във възобновяване на динамичния баланс между обществото и околната среда” [3].

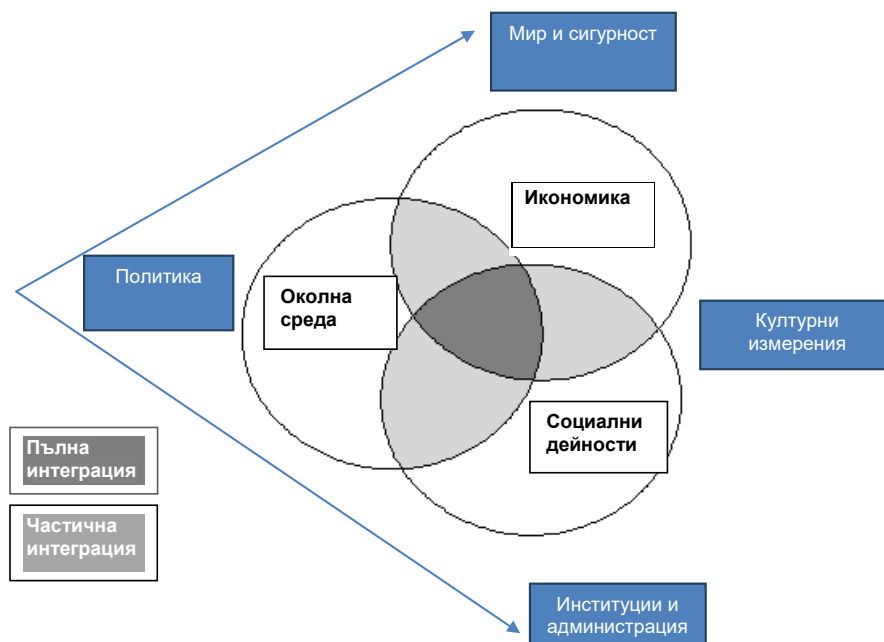
В края на XX век състоянието на природните системи започва да играе ролята на основен лимитиращ обществената активност фактор в редица страни. Това дава основание на много

изследователи да определят концепцията за устойчиво развитие като нова парадигма на научното познание, която ограничава антропогенния натиск върху Земята до предпрагови екологични стойности, а международните организации да определят стратегии за образование за устойчиво развитие.

За да се постигнат резултати за устойчиво развитие важно място заемат международните форуми в Кайро, Осло, Киото, Хановер, Йоханесбург, Киев, Тбилиси, Вилнюс, на които се отделя важно място за устойчиво развитие. На всички форуми се отбелязва: „образованието и устойчивото развитие са два процеса, които са призвани да осигурят качествен живот на бъдещите поколения“.

Целите от Киото поставят като приоритетни „въпросите за енергийната ефективност и възобновяемите източници на енергия, както и ограничаването на емисиите от газове, причиняващи парниковия ефект“. В съответствие с тях е разработена Европейска програма по изменение на климата (2000 г.), насочена към изграждане на устойчиви енергийни системи и свързания с енергийното потребление устойчив транспорт.

Въпреки очевидните проблеми на дефинирането на понятието „устойчиво развитие“ като: „стабилно“, „балансиращо“, „поддържащо“ и други, този относително нов изследователски приоритет в зоната на контакт между природните и обществените науки продължава да занимава учените от цял свят в т.ч. и в България в днешно време.

Фиг. 1. Фактори и параметри на устойчиво развитие

Според Русев, М. „концепцията за устойчиво развитие има потенциала да бъде използвана в качеството на *обща методологична основа*, чрез която да се балансират приоритетите в развитието на съвременната цивилизация, защото пространствената диференциация на нейните принципи, цели и задачи, безспорно ангажира науката и предизвиква ново отношение към нейните главни изследователски акценти” [4].

Успехът на прехода към устойчиво развитие М. Гюлеметова определя като „конкретно съчетаване на съществуващите природни условия, социално-икономически фактори и научно-технически предпоставки” [3].

2. Моделите в образователната система

Моделирането в научното и учебното познание като дейност, процес и метод през последните десетилетия придобива все по-голяма актуалност. В различните сфери на науката се изучават конкретни обекти и явления, като се илюстрират съществените им признаци чрез едни или други модели. Методът на моделирането е подробно анализиран като метод на изследване и метод на научно познание в трудовете на А. Мол, Р. Код, Р. Леклерк, Х. Партай, Дж. Диксън и др. Тези учени изследват възможностите за онагледяване на явленията и процесите с модели.

Моделирането представлява процес на създаване, изследване и използване на модели. За създаването на модели се използват два типа материали, което от своя страна определя два вида модели – предметни и абстрактни. Значението на понятието „педагогическо моделиране” би могло да се обясни с разкриване значението на термина „модел”. Моделът е изкуствено създаден обект под формата на схема, физическа конструкция, знакови форми или формули, подобен е по структура на изследвания обект или явление и притежава всички негови свойства, взаимовръзки и отношения между съставните му елементи [1].

Моделите са инструмент, който би могъл да се използва с особен успех при управление на дейности от всички сфери на стопанството, включително в сферата на услугите в т.ч. образованието. Създаването на модели изисква използването на различни методи и техники. По този начин се изобразяват различни етапи, стъпки, потоци и обекти, които имат отношение към образованието и неговата дейност, както и връзките между тях.

В изследването на педагогическите процеси имат място образни, концептуални и математически модели. Образните модели се определят като елементарни, субективни модели, опиращи

се на действителността. Прекодирането на даден образен модел с цел неговия пренос от един субект към друг води до следващия вид модел – концептуалния.

Иновационната дейност според много учени се свързва със създаване на нова образователна среда, която осигурява условия за обучение, ориентирано към формиране на култура за устойчиво развитие у ученика или студента. От една страна това означава съобразяване с неговите възрастови особености, интереси и способности, а от друга – му се предоставят възможности за активно и самостоятелно овладяване на информационен материал от традиционни и нови източници.

3. Дидактико-технологична реализация на обучение за устойчиво развитие

Общопризнато е твърдението, че обучението е сложен обект на изследване, защото възприемано непосредствено, то е тоталност, в смисъл на цялостност и нито един модел не може да го обясни изцяло

Дидактико-технологическата реализация на обучение за устойчиво развитие включва:

- цели и съдържателни аспекти на обучение за устойчиво развитие;
- ресурсно осигуряване;
- технология на обучение за устойчиво развитие: методи, форми, средства.

Според В. Шивачева „проблемът за целите е с основополагащо значение за всеки вид обучение, защото те определят учебното съдържание, формите ,методите и останалите компоненти на учебния процес и са взаимно свързани с резултатите” [5].

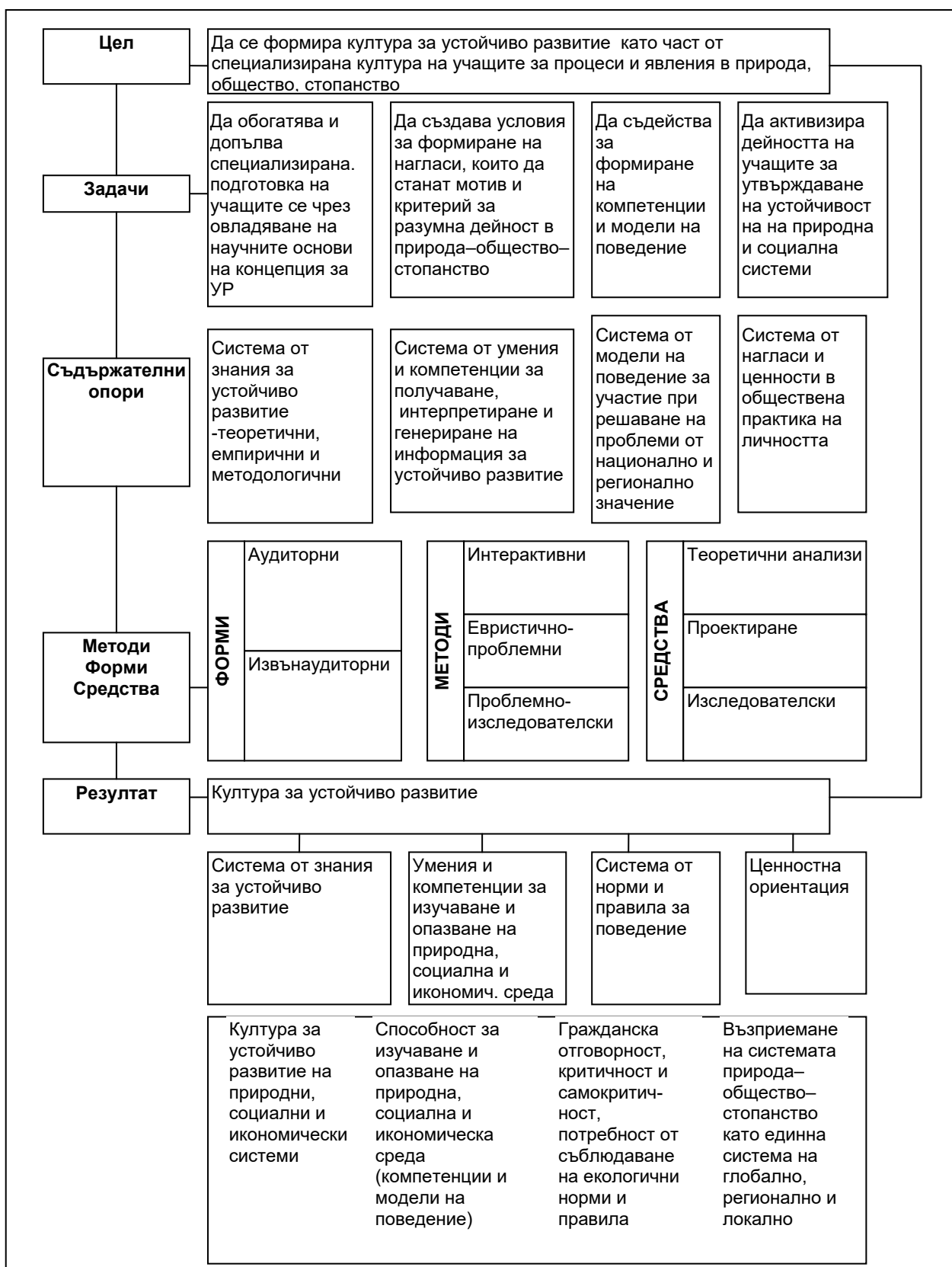
Целите на обучението по даден предмет/дисциплина са свързани с образователно-възпитателните цели, заложи в Закон за висше образование и се конкретизират в учебна документация – учебни планове, учебни програми, учебници, учебни помагала.

3.1. Цел и задачи на обучение за устойчиво развитие

Да формира култура за устойчиво развитие като част от специализирана култура на учащите за процеси и явления в природа, общество, стопанство.

3.2. Съдържателни опори:

- Система от знания за устойчиво развитие: теоретични, емпирични и методологични.
- Система от умения и компетенции за получаване, интерпретиране и генериране на информации за устойчиво развитие.

Фиг. 2. Иновативен модел на обучение за устойчиво развитие

- Система от модели на поведение за участие при решаване на проблеми от национално, регионално значение и глобално равнище.

3.3. Ресурсно осигуряване

- Учебник „Концептуални основи на устойчиво развитие” с автор М. Гюлеметова.
- Учебна програма на обучение по устойчиво развитие с автор М. Гюлеметова.

3.4. Технология на обучение за устойчиво развитие: методи, форми, средства

Технологията на обучението за устойчиво развитие, методи, формите и средствата, които се използват са представени на фиг. 2.

Заклучение

През 21 век човечеството е изправено пред технологични и технически предизвикателства, от коренно различен характер, които по свои начини оказват влияние върху икономическото, социално и екологично състояние на системата природа–общество–стопанство. Образование за устойчиво развитие е услуга, отговорност и

предпоставка за пълноценното социализиране на индивида и ефективното функциониране на обществото, защото степента на образование на социалните индивиди е критерий за просперитет и устойчиво развитие. Глобалният свят, светът на общността или на общностите в които живеем, нашият личен свят имат нещо общо – стремежът към един устойчив свят.

Литература

1. Бешинков, С. *Моделиране и формализация. Методическо пособие*. БИНОМ. Лаборатория зная. Москва. 2002. стр. 336.
2. Браун, Л. *План Б 2.0 Да спасим планетата от стрес и цивилизацията в беда*. Изд. Книжен тигър. София. 2006. стр. 18.
3. Гюлеметова, М. *Концептуални основи на устойчиво развитие*. Изд. НБУ. 2016. стр. 18.
4. Русев, М. Концептуални и институционални рамки на прехода към устойчиво развитие в България. Сборник с доклади „Географски предизвикателства през XXI век”. Китен, 2000 г. София. 2001.
5. Шивачева, В. *Личностноориентирано обучение*. Изд. ЕКС-ПРЕС. Габрово. 2011. стр. 98.

EXAMPLE OF AN INNOVATIVE MODEL OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT TRAINING

Mariya Gyulemetova
New Bulgarian University, Sofia, Bulgaria

Abstract

The actuality of the topic is determined by modern trends in higher education as a factor for the preparation of knowledgeable and capable young people. Knowledge, skills, competences and patterns of behaviour are at the core of the transformation of today's society and the building of a future sustainable world. The subject is the knowledge that is needed to acquire a culture of sustainable development of global, regional and national processes, as well as its basic concepts, which can be used for independent work in the field of science. The aim of the project is to develop an innovative model for the formation of a culture of sustainable development as part of the professional culture of the students.